

2.9.2014

Dnro 3195/4/13

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Anu Rita

TUTKINTAVANGIN RAHANKÄYTÖN RAJOITTAMINEN

1

KANTELU

Asianajaja on päämiehensä (jäljempänä kantelija) pyynnöstä lähettänyt valtioneuvoston oikeuskanslerille 12.7.2013 päivätyn kirjoituksen, jossa on kyse Pyhäselän vankilan tutkintavangeille asettamasta niin sanotun oman rahan käyttöoikeuden rajoituksesta. Valtioneuvoston oikeuskansleri on valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävien jaosta annetun lain 1 ja 2 §:n nojalla siirtänyt kantelun eduskunnan oikeusasiamiehen käsiteltäväksi.

Kantelussa todetaan, että Pyhäselän vankilassa tutkintavankien oman rahan käyttöoikeus on rajattu 140 euroon kuukaudessa. Kantelijan mukaan on ilmeistä, että eri vankiloissa olevat tutkintavangit ovat eri asemassa oman rahan käyttöoikeuden suhteen.

2

SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin Pyhäselän vankilan johtajan selvitys ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön lausunto (liitteenä). Käytettävissäni ovat olleet myös lausuntoon liitetyt Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluejohtajan 10.11.2011 tekemä päätös, Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen aluejohtajan 9.5.2012 tekemä päätös sekä Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen aluejohtajan 18.11.2011 tekemä päätös vangin oman rahan käyttöoikeuden rajoittamisesta.

Oikeusasiamies Jääskeläisen päätöksen mukaan laaditussa Rikos-seuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle osoitetussa selvitys- ja lausuntopyynnössä todettiin muun muassa seuraavaa.

”Selvityksessä ja lausunnossa tulisi kiinnittää huomiota erityisesti siihen, onko tutkintavankeuslain mukaista tehdä ilmeisesti kaikkia Pyhäselän vankilan tutkintavankeja koskeva yleinen rajoituspäätös.

Lisäksi pyydän selvittämään, kuinka Pyhäselän vankilassa toteutetaan tutkintavankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 9 §:n velvoite antaa päätös, jolla rajoitetaan tutkintavangin oikeutta käyttää vankilan ulkopuolelta tulevaa rahaa tai muita maksuvälineitä, ja sen perusteet tutkintavangille tiedoksi. Päätös rajoittaa tutkintavangin niin sanottua oman rahan käyttöoikeutta on valituskelpoinen hallintopäätös. Näin ollen pyydän selvityksessä ja lausunnossa kiinnittämään huomiota myös hallintolain tiedoksi antamista koskevien säännösten noudattamiseen. Kantelun mukaan oman rahan käyttöoikeutta ei ole muissa vankiloissa tutkintavangeilla rajoitettu. Pyydän selvittämään eri vankiloiden ja eri rikosseuraamusalueiden rajoituskäytäntöjä.”

RATKAISU

3.1

Pyhäselän vankilan johtajan selvitys

Johtajan selvityksen mukaan ohjeen antamiseen oli sen antaneen johtajan mukaan päädytty, koska tutkintavankeja on normaaleilla osastoilla painostettu vankeusvankien taholta tuotteiden hankkimiseen, mikä on uhka vankilan järjestykselle, ja toisaalta koska normaaliosastoilla tutkintavangeilla Pyhäselän vankilassa on täsmälleen samat säilytystilat selleissä ja osastojen yhteisissä jääkaapeissa kuin vankeusvangeilla.

Selvityksessä kerrotaan myös, että viime aikoina käytäntönä on ollut, että yksittäistapauksissa normaaliosastoille sijoitetuille tutkintavangeille on annettu lupa käyttää rahaa enemmän kuin ohjeessa on päätetty, jos tutkintavangilla on ollut jokin erityinen hallussapitosäännökset täyttävä hankinta. Samoin ylitystä on sallittu Pyhäselän vankilanerillään pidettäville tutkintavangeille tarkoitetulla osastolla asuville, koska heillä on sellikohtaiset jääkaapit ja myös muut säilytystilat normaaliosastoja väljemmät.

3.2

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön lausunto

Lausunnon pääkohdat ovat seuraava:

Keskushallintoyksikön tekemien selvitysten perusteella vaikuttaa siltä, että ainoastaan Pyhäselän vankilassa tutkintavankien oman rahan käyttöoikeutta on sellaisenaan rajoitettu.

Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella on tehty päätös, jolla rajoitetaan kaikkien alueen suljetuissa vankiloissa olevien vankien oman rahan käyttöoikeutta 140 euroon kuukaudessa. Sen sijaan Etelä-Suomen ja Länsi-Suomen rikosseuraamusalueilla annetut oman rahan käyttöoikeuden rajoittamista koskevat päätökset kohdistuvat vain vankeusvankeihin.

Keskushallintoyksikkö on kehottanut Pyhäselän vankilaa kumoamaan tutkintavankien oman rahan käyttöoikeutta rajoittavan päätöksen ja käyttämään jatkossa rajoitusta vain yksittäistapauksissa, joissa tutkintavangin oman rahan käyttöoikeuden rajoittaminen on välttämätöntä tutkintavankeuslain 5 luvun 4 §:n 3 momentissa ilmoitetuilla perusteilla. Keskushallintoyksikön mukaan päätös oikaisuvaatimusosoituksineen on annettava vangille henkilökohtaisesti.

Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusaluetta keskushallintoyksikkö on kehottanut selkeyttämään vangin oman rahan käyttöoikeutta koskevaa päätöstä siltä osin, ettei päätös koske tutkintavankeja.

3.3

Oikeusohjeita

Tutkintavankeuslaissa säädetään seuraavaa.

5 luku
Tutkintavangin omaisuus ja tulot

4 §
Rahan ja muiden maksuvälineiden käyttö

Vankilan on järjestettävä tutkintavangille mahdollisuus hankkia elintarvikkeita ja muuta henkilökohtaiseen käyttöön sopivaa tavaraa.

Tutkintavanki saa omalla kustannuksellaan vankilan ulkopuolelta hankkia sellaisia käyttöesineitä ja tarvikkeita, joiden hallussapito on 1 §:n 1 ja 2 momentin nojalla vankilassa sallittu.

Tutkintavangin oikeutta käyttää vankilan ulkopuolelta tulevaa rahaa tai muita maksuvälineitä voidaan rajoittaa, jos se on välttämätöntä tutkintavankeuden tarkoituksen tai vankilan järjestyksen turvaamiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi.

Perustellusta syystä tutkintavanki saa vankilan välityksellä toimittaa rahaa ja muita maksuvälineitä vankilan ulkopuolelle tai toiselle vangille.

8 §
Päätösvalta

Omaisuuksien hallussapidosta päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Edellä 4 §:n 4 momentissa tarkoitettu rahan tai maksuvälineiden toimittamisesta vankilan ulkopuolelle tai toiselle vangille päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä turvallisuudesta vastaava virkamies. Toiminta- tai käyttörahan maksamisesta päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä toiminnasta vastaava virkamies.

15 luku
Muutoksenhaku

1 §
Oikaisuvaatimus aluejohtajalle (17.6.2011/736)

Oikaisuvaatimus aluejohtajalle voidaan tehdä seuraavista päätöksistä: (17.6.2011/736)

- 1) 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettu omaisuuden hallussapidosta ja saman luvun 4 §:ssä tarkoitettu rahan ja muiden maksuvälineiden käytöstä;
- 2) 8 luvun 5 §:ssä tarkoitettu kirjeen tai postilähetyksen pidättämisestä;
- 3) 9 luvun 5 §:ssä tarkoitettu tapaamiskiellosta ja saman luvun 9 §:ssä tarkoitettu poistumisluvasta erittäin tärkeästä syystä;
- 4) 10 luvun 4 §:ssä tarkoitettu kurinpitorangaistuksesta; ja
- 5) 13 luvun 5 §:ssä tarkoitettu erillään pitämisestä.

Tutkintavangin tapaajalla on oikeus hakea oikaisua 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettu tapaamiskiellosta.

Tutkintavankeuslain esitöissä on perusteltu näitä lainkohtia seuraavasti.

4 §. *Rahan ja muiden maksuvälineiden käyttö.* Pykälän 1 momentti ehdotetaan otettavaksi lakiin samansisältöisenä kuin se on vankeuslain 9 luvun 4 §:n 1 momentissa. Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi tutkintavangin oikeudesta hankkia omalla kustannuksellaan sellaisia käyttöesineitä ja tarvikkeita, joiden hallussapito vankilassa on sallittu. Säännös vastaisi voimassa olevan lain 9 ja 14 §:n säännöksiä. Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi niistä edellytyksistä, joilla tutkintavangin oikeutta käyttää vankilan ulkopuolelta tulevaa rahaa tai muita maksuvälineitä voitaisiin rajoittaa. Syyttömyysolettamasta aiheutuu, että rajoittamisen kynnyksellä olisi korkeampi kuin vankeusvangeilla. Rajoittamisen olisi oltava välttämätöntä tutkintavankeuden tarkoituksen tai vankilan järjestyksen turvaamisen taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Pykälän 4 momentissa säädettäisiin rahan ja muiden maksuvälineiden toimittamisesta vankilan ulkopuolelle tai toiselle vangille. (HE 263/2004, s. 221)

1 §. *Oikaisuvaatimus aluevankilan johtajalle.* Tutkintavanki saisi tehdä oikaisuvaatimuksen aluevankilan johtajalle päätöksistä, jotka koskevat omaisuuden hallussapitoa, rahan käyttöä ja muiden maksuvälineiden, kirjeen tai postilähetyksen pidättämistä, tapaamiskieltoa, erittäin tärkeästä syystä myönnettävää poistumislupaa, kurinpitorangeistusta ja erillään pitämistä. Säännösten yksityiskohtaiset perustelut ovat samat kuin vankeuslain yksityiskohtaisissa perusteluissa vastaavissa kohdissa esitetyt. (HE 263/2004, s. 232)

Tutkintavankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 9 §:ssä säädetään rahan ja muiden maksuvälineiden käyttämisestä. Sen mukaan päätös, jolla rajoitetaan tutkintavangin oikeutta käyttää vankilanulkopuolelta tulevaa rahaa tai muita maksuvälineitä, on tehtävä kirjallisesti. Päätös ja sen perusteet on annettava tutkintavangille tiedoksi.

Vankeuslaki on vastaavaa kysymystä koskevilta osilta toisen sisältöinen.

Vankeuslain 9 luvun 4 §:ssä säädetään vankeusvangin rahan ja muiden maksuvälineiden käytöstä ja 9 §:ssä päätösvallassa.

4 §

Rahan ja muiden maksuvälineiden käyttö

Vankilan on järjestettävä vangille mahdollisuus hankkia elintarvikkeita ja muuta henkilökohtaiseen käyttöön sopivaa tavaraa. Vanki saa hankkia vankilan välityksellä käyttöesineitä ja tarvikkeita, joiden hallussapito on 1 §:n 1 ja 2 momentin nojalla sallittu.

Suljetussa vankilassa oikeutta käyttää vankilan ulkopuolelta tulevaa rahaa ja muita maksuvälineitä voidaan rajoittaa, jos se vankilan tai vankilan osaston turvallisuus huomioon ottaen on perustelua.

Perustellusta syystä vanki saa vankilan välityksellä toimittaa rahaa ja muita maksuvälineitä vankilan ulkopuolelle tai toiselle vangille.

9 §

Päätösvalta

Omaisuuden hallussapidosta päättää valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies.

Edellä 4 §:n 4 momentissa tarkoitettu rahan tai maksuvälineiden toimittamisesta vankilan ulkopuolelle tai toiselle vangille päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä turvallisuudesta vastaava virkamies. Toimintatäi käyttörahan suorittamatta jättämisestä päättää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä toiminnoista vastaava virkamies.

Edellä 4 §:n 3 momentissa tarkoitettu vankilan ulkopuolelta tulevan rahan tai muiden maksuvälineiden käytön rajoittamisesta suljetussa vankilassa päättää aluejohtaja. (17.6.2011/735)

Vankeuslain 20 luvun 9 §:stä käy ilmi, että 9 luvun 4 §:n 3 momentissa tarkoitettu vankilan ulkopuolelta tulevan rahan tai muiden maksuvälineiden käytön rajoittamisesta ei ole oikeutta tehdä oikaisuvaatimusta.

Vankeuslain esitöissä kyseisiä lainkohtia on perusteltu seuraavasti.

4 §. *Rahan ja muiden maksuvälineiden käyttö.*

- - -

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan, että suljetussa laitoksessa vangin oikeutta käyttää vankilan ulkopuolelta tulevaa rahaa ja muita maksuvälineitä voidaan rajoittaa, jos se on perusteltua vankilan tai sen osaston turvallisuus huomioon ottaen. Säännös vastaisi nykyistä käytäntöä. Nykyisin vangin oman rahan käyttöoikeutta suljetuissa vankiloissa on oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräyksellä (nykyisin Rikosseuraamusvirasto) rajoitettu. Käyttöoikeus on enintään 80 euroa markkaa kuukaudessa. Säännös on suljetussa vankilassa välttämätön vankien välisen kaupankäynnin ja usein heikkoihin vankeihin kohdistuvan painostuksen estämiseksi. Tällainen painostus tai uhkailu perustuu

velkaantumiseen huumausaineiden ostoissa. Velkaantuneet vangit saattavat myös kiristää tai uhkailla omaisiaan rahan saamiseksi velkojen maksuun. Ehdotettu säännös oikeuttaisi rahan käytönrajoittamiseen ainakin tiukimmin valvotuissa suljetuissa laitoksissa. Rahan käytön rajoittamisesta tietyssä vankilassa tai vankilan osastossa päättäisi ehdotetun 9 §:n 3 momentin mukaan aluevankilan johtaja. Koska säännös rajoittaa vankien oikeutta käyttää omia varojaan, sitä koskeva säännös ehdotetaan otettavaksi lakiin. Yksittäisen vangin oikeutta käyttää rahaa tai muita maksuvälineitä voitaisiin rajoittaa myös kurinpidollisesti ehdotetun 15 luvun 4 §:n perusteella. (HE 263/2004, s. 168)

9 §. *Päätösvalta*. Pykälään ehdotetaan säännöksiä päätösvalasta. Omaisuuden hallussapidosta päättäisi valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Rahan käyttämisen rajoittamisesta päättäisi aluevankilan johtaja. Muista päätöksistä päätösvalta ehdotetaan annettavaksi vankilan johtajalle tai hänen määräämälleen, pykälässä mainitulle virkamiehelle. (HE 263/2004, s. 170)

3.4

Kannanotto

Katson Pyhäselän vankilan menetelleen virheellisesti siinä, että tutkintavankien niin sanottua oman rahan käyttöoikeutta on rajoitettu kaikkia tutkintavankeja koskevalla yleisellä päätöksellä vankikohtaisten päätösten sijasta.

Voin yhtyä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön näkemykseen, että tutkintavangin oman rahan käyttöoikeuden rajoitusta voidaan käyttää vain yksittäistapauksissa, joissa käyttöoikeuden rajoittaminen on välttämätöntä tutkintavankeuslain 5 luvun 4 §:n 3 momentissa ilmoitetuilla perusteilla. Olen samaa mieltä myös siitä, että päätös oikaisuvaatimusosoituksineen on annettava vangille henkilökohtaisesti.

Asian luonteesta, eli syyttömyysolettamasta, ja rajoitukselle tutkintavankien osalta asetetuista edellytyksistä käy mielestäni ilmi, että kyse voi olla vain yksittäistä vankia koskevasta päätöksestä. Lakitekstistä ja lain esitöistä on nähtävissä, että rajoituksen asettamiskynnys on varsin korkea. Ei voida ajatella, että vaatimus ”välttämätöntä tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamiseksi” voisi kohdistua yhteisesti kaikkiin vankilan tutkintavankeihin ja myös sinne tulevaisuudessa sijoitettaviin tutkintavankeihin. Selvää on, että harkinta tulee tehdä kunkin tutkintavangin kohdalla erikseen, juuri hänen tutkintavankeutensa tarkoitus huomioon ottaen. Näin on mielestäni myös vaihtoehtoisten perusteiden, vankilan järjestyksen turvaamisen taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemisen osalta, kun rajoituksen asettaminen niidenkin perusteella edellyttää välttämättömyyttä. Myös muutoksenhakua ja päätöksen tiedoksiantamista koskevat säännökset puoltavat sitä, rajoituspäätös on vankikohtainen.

Pyhäselän vankila on esittänyt yhtenä perusteena rajoitukselle, että tutkintavankeja on normaaleilla osastoilla vankeusvankien taholta painostettu tuotteiden hankkimiseen. Tutkintavankeuslain mukaan 3 luvun 1 §:ssä säädetään seuraavaa.

1 §

Sijoittaminen vankilassa

Tutkintavanki on sijoitettava eri vankilaan tai eri osastolle kuin rangaistusta suorittavat vangit. Erilleen sijoittamisesta voidaan kuitenkin poiketa, jos tutkintavanki toimintoihin osallistumista varten sitä pyytää taikka jos poikkeaminen on välttämätöntä vankien, tutkintavankien tai henkilökunnan turvallisuutta uhkaavan vaaran torjumiseksi tai se on muutoin tilapäisesti tarpeen vankilan järjestyksen ylläpitämiseksi poikkeuksellisessa tilanteessa. Muutoksenhakutuomioistuimen päätöstä odottava tutkintavanki saadaan tutkintavangin suostumuksella sijoittaa samalle osastolle kuin rangaistusta suorittavat vangit, jollei sijoittaminen vaaranna tutkintavankeuden tarkoitusta.

Alle 18-vuotias tutkintavanki on pidettävä erillään aikuisista tutkintavangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi. Miehet ja naiset on pidettävä eri asunto-osastoissa.

En tässä yhteydessä ole tutkinut tutkintavankien sijoittelua Pyhäselän vankilassa. Totean vain, että vankilan oman rahan käyttöoikeuden rajoittamiselle esittämä peruste on ongelmallinen senkin vuoksi, että erilleen sijoittaminen on lähtökohta, josta voidaan poiketa vain laissa mainituilla perusteilla. Voidaan kysyä, onko oikein, että poikkeamisesta seuraa nyt kyseessä olevan kaltaisia rajoituksia tutkintavangin oikeuksiin.

Totean vielä, että kysymys tutkintavangin oman rahan käyttöoikeuden rajoittamisesta Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella on ollut esillä ainakin oikeusasiamiehen ratkaisuisissa dnro 2104/4/11 (Mikkelin vankila, päätös 18.12.2012), dnro 1888/4/11 (Pyhäselän vankila, päätös 31.12.2012) ja dnro 4412/4/12 (Mikkelin vankila, vastaus 8.10.2013). Oikeusasiamies ei tuolloin ole puuttunut käytettyjen rajoittamisperusteiden sisältöön sen vuoksi, että lähtökohtaisesti tutkintavangilla on mahdollisuus saattaa asia oikaisuvaatimuksella aluejohtajan tutkittavaksi tai tarvittaessa valittamalla aluejohtajan päätöksestä toimivaltaiseen hallinto-oikeuteen. Oikeusasiamies on kuitenkin todennut olevansa eri mieltä selvityksissä ilmenevistä perusteista siltä osin kuin niissä perustellaan rajoitusta vankien ja tutkintavankien yhdenvertaiselle, tasapuolisella sekä oikeudenmukaisella kohtelulla. Hänen mukaansa vaikka eri ryhmien yhdenvertainen kohtelu sinänsä on tavoiteltavaa, lainsäätäjä on nähdäkseni tässä yhteydessä korostanut näiden eri vankiryhmien lähtökohtaista muun muassa syyttömyysolettamasta aiheutuvaa eroa.

Voin yhtyä oikeusasiamiehen aiemmin toteamaan. Tiedossani ei ole, että vangit olisivat hakeneet Pyhäselän vankilan rajoituspäätökseen muutosta hallinto-oikeudelta. Asiassa ei ole kyse vain siitä muutoksenhaussa tutkittavasta kysymyksestä, onko päätös yksittäisen vangin osalta oikea, vaan myös siitä, että nähdäkseni johtajalla, tai millään muullakaan taholla, ei ole toimivaltaa tehdä nyt kyseessä olevan kaltaista kaikkia tutkintavankeja yhteisesti koskevaa ja myös tulevaisuuteen ulottuvaa päätöstä. Tämän vuoksi olen muutoksenhakumahdollisuudesta huolimatta ottanut kantaa Pyhäselän vankilan tekemän rajoituspäätöksen lainmukaisuuteen.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.4 esittämäni käsityksen Pyhäselän vankilan menettelyn virheellisyydestä vankilan johtajan tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän jäljennöksen päätöksestäni myös Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen aluejohtajalle sekä tiedoksi Rikosseuraamuslaitoksen Keskushallintoyksikölle.

Pyydän Pyhäselän vankilaa sekä Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskusta ilmoittamaan viimeistään 17.10.2014, mitä asiassa on tehty Rikosseuraamuslaitoksen Keskushallintoyksikön niille osoittamien kohdassa 3.2 selostettujen kehotusten johdosta.